

Caibidil 1 – Cúlra an Phróisis Pleanála Teanga

1. Cúlra an Phróisis Pleanála Teanga

1.1 Réamhrá

Ní inniu nó inné a thosaigh lucht na Gaeltachta, díograiseoirí na Gaeilge, na húdaráis ábhartha nó Rialtas na hÉireann féin fiú ag díriú isteach ar chothú agus ar chaomhnú na teanga. Gan dabht, cé go bhfuil gach seans ann go mbraitear gur téarma nua í an phleanáil teanga i mbéal an ghnáth-dhuine sna ceantair Ghaeltachta ó cheann ceann na tíre, agus sna ceantair lasmuigh den Ghaeltacht, ní téarma nua in aon chor í i ndáiríre ach rud atá i gcroílár gach ní a bhaineann leis an teanga le fada an lá, ag múnlú agus ag éabhlóidiú go tuiscint an lae inniu ar ábhar na pleanála teanga. Níl dabht ar bith ach go dtéann an phleanáil teanga agus próiseas na pleanála teanga siar i bhfad. Tá an phleanáil teanga agus cur chuige na pleanála teanga fite fuaite in iliomad cáipéisí agus tuarascálacha éagsúla le blianta fada anuas, cáipéisí reachtaíochta agus tuarascálacha ar nós *Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003*, *Staidéar Cuimsitheach Teangeolaíoch ar Úsáid na Gaeilge sa Ghaeltacht, Straitéis 20 Bliain don Ghaeilge 2010-2030*, *Acht na Gaeltachta 2012* agus fiú *Bunreacht na hÉireann*.

1.2 Bunreacht na hÉireann

I [mBunreacht na hÉireann](#), arna achtú ag an bpobal ar an 1ú Iúil 1937, tugtar stádas agus aitheantas ar leith don Ghaeilge. In Airteagal 8 léirítear go neamhbhalbh gur theanga náisiúnta í an Ghaeilge agus gur phríomhtheanga na tíre í. Glactar leis an mBéarla mar theanga oifigiúil eile.

Ceadaíonn an Bunreacht do gach duine gach gnó – agus gach cuid dá ngnó – a dhéanamh leis an stát trí Ghaeilge agus trí Ghaeilge amháin. Ciallaíonn an ceart bunreachtúil go bhfuil, dá réir sin, dualgais ar chomhlachtaí poiblí na tíre géilleadh don cheart sin.

Tá an Ghaeilge go mór faoi chosaint bhunreachtúil, toisc gur í an teanga náisiúnta agus an chéad teanga oifigiúil í. Lena chois sin tá sí ina teanga oibre de chuid an Aontais Eorpaigh ó 2007 i leith agus tugann na Náisiúin Aontaithe aitheantas do chearta teanga mar chuid de chearta an duine.

1.3 Acht na dTeangacha Oifigiúla

I mí Iúil 2003 tháinig [Acht na dTeangacha Oifigiúla](#) i bhfeidhm chun breis tacaíochta a thabhairt do lucht labhartha na Gaeilge agus dóibh siúd ar mian leo an Ghaeilge a úsáid ina gcuid gnóthaí laethúla leis an stát agus le comhlachtaí poiblí na tíre.

Tá sé mar aidhm ag an Acht líon agus caighdeán na seirbhísí trí Ghaeilge a chuireann comhlachtaí poiblí ar fáil don phobal a mhéadú agus a fheabhsú, ar bhealach eagraithe, thar thréimhse ama. Tá sé i gceist ag an reachtaíocht áit agus spás a chruthú don teanga i saol poiblí na tíre. Deimhníonn an tAcht go bhfuil réimse leathan cearta teanga ag an bpobal.

Leagtar amach rialacha éagsúla san Acht i dtaobh úsáid na Gaeilge ag comhlachtaí poiblí, is as sin a bunaíodh [Oifig an Choimisinéara Teanga](#)¹ chun monatóireacht a dhéanamh ar chomhlachtaí poiblí i dtaca le forálacha an Achta agus is ann a ndéantar forálacha maidir le

¹ Tuilleadh eolais faoin gCoimisinéir Teanga ag www.coimisineir.ie.

Caibidil 1 – Cúlra an Phróisis Pleanála Teanga

leaganacha Gaeilge oifigiúla na logainmneacha agus deireadh le stádas oifigiúil na logainmneacha Béarla i gceantair Ghaeltachta.

1.4 An Staidéar Cuimsitheach Teangeolaíoch

Sa bhliain 2007 foilsíodh mórthuarascáil [Staidéar Cuimsitheach Teangeolaíoch ar Úsáid na Gaeilge sa Ghaeltacht](#) (Ó Giollagáin et al.), tuarascáil a cuireadh i dtoll a chéile idir mí Aibreáin 2004 agus mí Dheireadh Fómhair 2006 don Roinn Gnóthaí Pobal, Tuaithe agus Gaeltachta. Ba é príomhaidhm na tuarascála críochnaithí seo anailís agus faisnéis a chur ar fáil a thugann léargas chomh cruinn agus is féidir ar úsáid na Gaeilge sa Ghaeltacht chomhaimseartha. Ceann de mhór-phointí na tuarascála úd ná gur mothaíodh go bhfuil an oiread sin de mheathlú tagtha ar an nGaeilge sna ceantair Ghaeltachta go bhfuil an baol ann nach mairfidh an teanga mar ghnáth-theanga chumarsáide sna pobail Ghaeltachta.

Ag tráth foilsithe an Staidéir Chuimsithigh Theangeolaígh thug duine d’údar na tuarascála, an tOllamh Conchúr Ó Giollagáin, le tuiscint go mbraitheann sé óna chuid staidéir ar an ábhar nach bhfuil ach 20 bliain fágtha ag an nGaeilge mar phríomhtheanga cumarsáide na Gaeltachta.

Thacaigh tátail an *Staidéir Chuimsithigh Theangeolaígh* le go leor cáipéisí agus ábhar staidéir a tháinig roimhe ag léiriú go raibh an Ghaeilge ag dul i léig, fiú sna ceantair Ghaeltachta is láidre, agus go gcaithfí gníomhú gan mhoill chun todhchaí na teanga a chinntiú, agus gan dabht d’eascair go leor cáipéisí eile mar thoradh ar an *Staidéar Cuimsitheach Teangeolaíoch* san iarracht ghníomhach dul i ngleic le meathlú na teanga agus chun todhchaí ár dteanga dhúchais a chinntiú.

1.5 An Straitéis 20 Bliain don Ghaeilge 2010-2030

Ceann de na cáipéisí is tábhachtaí a d’eascair mar thoradh ar an *Staidéar Cuimsitheach Teangeolaíoch* ná an [Straitéis 20 Bliain don Ghaeilge 2010-2030](#), a foilsíodh ar an 21ú Nollaig 2010 ag leagan amach cur chuige comhtháite an Rialtais i leith na Gaeilge. Sonraíonn an Straitéis naoi réimse gnímh – Oideachas; An Ghaeltacht; An Teaghlach; Riarachán, Seirbhísí agus Pobal; Na Meáin agus Teicneolaíocht; Foclóirí; Reachtaíocht agus Stádas; Saol Eacnamaíochta; agus Tionscnaimh Leathana. Aidhm ginearálta na Straitéise ná úsáid agus eolas ar an nGaeilge mar theanga phobail a mhéadú ar bhonn chéimnithe.

Is iad aidhmeanna sonracha na Straitéise ná an líon daoine a labhraíonn Gaeilge gach lá lasmuigh den chóras oideachais a ardú ó 83,000 go 250,000; an líon daoine a labhraíonn Gaeilge sa Ghaeltacht gach lá a ardú faoi 25% tríd is tríd, mar beidh borradh a chur faoin nGaeltacht fíorthábhachtach don Straitéis fhoriomlán. Táthar ag súil leis go mbeidh spriocanna sonracha do cheantair Ghaeltachta ar leith leagtha amach sna pleananna teanga áitiúla atá molta; agus an líon daoine a úsáideann seirbhísí Stáit trí Ghaeilge agus atá in ann teilifís, raidió agus na meáin chlóite a rochtain tríd an teanga a ardú (Rialtas na hÉireann, 2010: 9).

Caibidil 1 – Cúlra an Phróisis Pleanála Teanga

1.6 Acht na Gaeltachta 2012

Síníodh [Acht na Gaeltachta 2012](#) ar an 25ú Iúil 2012, cáipéis reachtaíochta eile curtha i dtoll a chéile de dheasca an *Staidéir Chuimsithigh Theangeolaígh*.

Faoi Acht na Gaeltachta 2012, tá sé i gceist go mbeidh an Ghaeltacht bunaithe feasta ar chritéir theangeolaíocha seachas ar limistéir thíreolaíocha mar a bhí go dtí seo. Beidh an phleanáil teanga ag leibhéal an phobail lárnach do phróiseas an tsainmhínte nua don Ghaeltacht. Beidh deis ag ceantair lasmuigh de na ceantair Ghaeltachta aitheantas reachtúil a bhaint amach mar Líonraí Gaeilge nó mar Bhailte Seirbhíse Gaeltachta, faoi réir critéir áirithe a bheith comhlíonta acu (An Roinn Ealaíon, Oidhreachta, Gnóthaí Réigiúnacha, Tuaithe agus Gaeltachta, 2015).

Tugann *Acht na Gaeltachta 2012* feidhm reachtúil do phróiseas na pleanála teanga agus tugtar feidhm reachtúil d'Údarás na Gaeltachta maidir le cur i bhfeidhm na *Straitéise 20 Bliain don Ghaeilge 2010-2030* sa Ghaeltacht.

1.7 Nuashonrú ar an Staidéar Cuimsitheach Teangeolaíoch

In 2015 foilsíodh an [Nuashonrú ar an Staidéar Cuimsitheach Teangeolaíoch ar Úsáid na Gaeilge sa Ghaeltacht: 2006-2011](#) (Ó Giollagáin et al.), tuarascáil taighde arna réiteach ag Ollscoil na hÉireann Gaillimh do Údarás na Gaeltachta, ag tabhairt léargas ar staid na Gaeilge sa Ghaeltacht agus faisnéis ar na hathruithe atá tagtha ar phróifíl teanga na bpobal Gaeltachta i gcaitheamh na tréimhse 2006-2011.

Sonraíonn Údarás na Gaeltachta go *“léiríonn an anailís atá déanta sa tuarascáil nár tháinig aon mhaolú ar an ráta ag a bhfuil an Ghaeilge á creimeadh mar theanga phobail sa Ghaeltacht ón uair a foilsíodh an chéad thuarascáil taighde An Staidéar Cuimsitheach Teangeolaíoch ar Úsáid na Gaeilge sa Ghaeltacht in 2007. Dar leis na húdair go bhfuil an creimeadh ag tarlú ag ráta níos tapúla ná mar a bhí á thuar sa bhunstaidéar agus go n-éilíonn sé gníomh práinneach idirghabhála.”* Forbraíonn an *Nuashonrú ar an Staidéar Cuimsitheach Teangeolaíoch* ar bhuntaighde an *Staidéir Chuimsithigh Teangeolaígh* agus léirítear ann tiomantas an Údaráis i leith na Gaeilge agus aisghabháil na teanga ina teanga phobail sna ceantair Ghaeltachta.

1.8 Polasáí don Oideachas Gaeltachta

Ceann de na cáipéisí is déanaí a bhaineann le hábhar na pleanála teanga ná [Polasáí don Oideachas Gaeltachta 2017-2022](#) arna fhoilsiú ag an Roinn Oideachais agus Scileanna i mí Dheireadh Fómhair 2016. Tacaíonn an Polasáí le próiseas na pleanála teanga sna ceantair Ghaeltachta agus cruthaítear nasc/struchtúr ann a chuireann ar chumas na gceanneagraíochtaí sna Limistéar Pleanála Teanga obair i gcomhar leis na soláthróirí oideachais sna limistéir úd ar mhaithe le cothú agus caomhnú na Gaeilge.

Tugann an *Polasáí don Oideachas Gaeltachta* soiléiriú ar ról na scoileanna agus ról na seirbhísí luathoidreachais i dtacú le buanú na Gaeilge mar theanga phobail sa Ghaeltacht agus aithníonn an Polasáí tábhacht an oideachais i mbuanú pobail tuaithe. Don chéad uair tugtar aitheantas

Caibidil 1 – Cúlra an Phróisis Pleanála Teanga

sa Pholasáí don chainteoir dúchais Gaeilge agus aithnítear go bhfuil gá le cur chuige ar leith le freastal ar riachtanais an chainteora dúchais sna seirbhísí oideachais Gaeltachta. Aithníonn an Polasaí na dúshláin atá roimh theaghlaigh na Gaeltachta agus iad ag iarraidh an Ghaeilge a sheachadadh chuig an gcéad ghlúin eile agus molann sé struchtúr chun dul i ngleic leis na dúshláin sin. Leagan an Polasaí amach bearta a thugann aghaidh ar na dúshláin atá ann teacht ar mhúinteoirí le hard-chaighdeán Gaeilge le múineadh i scoileanna Gaeltachta (Údarás na Gaeltachta: 2016).

1.9 Conclúid

Faoin Straitéis 20 Bliain don Ghaeilge 2010-2030 agus Acht na Gaeltachta 2012 ní mór don 26 Limistéar Pleanála Teanga ó cheann ceann na tíre plean teanga iomchuí a chur le chéile chun tacú le húsáid, forbairt agus cur chun cinn na Gaeilge mar theanga phobail. Tá Comharchumann Forbartha Mhúscraí Teo., mar Cheanneagraíocht, agus Meitheal Pleanála Teanga Mhúscraí, mar choiste stiúrtha na pleanála teanga agus fochoiste dá chuid, go hiomlán tiomanta plean teanga uile-chuimsitheach, uailmhianach ach réalaíoch a chur i gcrích i dtaca le Limistéar Pleanála Teanga Mhúscraí.

Tuigtear go mbainfidh an plean teanga leis an bpobal trí chéile agus go mbraithfidh rath an phlean ar rannpháirtíocht agus ionchur an phobail áitiúil. Lena chois sin, tuigtear go mbraithfidh rath an phlean teanga ar chur chuige comhtháithe idir eagraíochtaí pobail agus deonacha, an earnáil phríobháideach agus an earnáil phoiblí. Tá tréaniarracht déanta dá réir Plean Teanga Mhúscraí a chur i dtoll a chéile i gcomhar agus i gcomhairle le pobal Mhúscraí trí chéile, na spriocghrúpaí agus na páirtithe leasmhara éagsúla.